

S Tipi, Y Tipi ve Yüksek Güvenlikli Hapishaneler Kapatılsın!

4 Eylül 2025

Hapsetme, tarihsel süreçte iktidarların toplumu kendi istedikleri şekilde yönetmek için en çok başvurdukları yöntemlerden biri olmuştur. Zaman ve coğrafya değişse bile, insanlık tarihi, kendisine karşı çıkan birey ve toplulukları kapalı mekânlarda uygulanan işkence ve diğer kötü muameleyle etkisiz ve güçsüz bırakmaya çalışan, ancak bunu başaramayan iktidarlara tanıklık etmiştir.

Türkiye’de önceden de insanlık dışı koşullara sahip olan hapishaneler, son zamanlarda inşa edildikleri bölgeler, mahpusların bedensel, ruhsal ve sosyal iyilik hallerini göz ardı eden mimari yapıları ve fiziksel koşulları nedeniyle “kişiliksizleştirme, güçsüzleştirme, insansızlaştırma ve yalıtma” amaçlarını hedefleyen mekânlara ve tedbirden çok cezalandırma araçlarına dönüştürülmüştür. 2000’li yıllarda açıldıklarında büyük tepkilerle karşılanan F tipi hapishaneleri bile aratan, kamuoyu tarafından kuyu tipi olarak adlandırılan S tipi, Y tipi ve yüksek güvenlikli hapishaneler ile insan hakları ihlalleri ne yazık ki doruğa çıkmıştır.

Son yıllarda infaz yasasının eşitlik ve ayrımcılık yasağına aykırı bir şekilde uygulanması sonucunda, belli suç tipleri ile siyasi mahpusları kapsam dışı bırakan bir düzenleme yapılmış ve çok sayıda mahpus tahliye edilmiştir. Ancak uzun süredir bazı belediyelere yapılan operasyonlar veya demokratik hakkını kullanmak isteyenlere karşı yoğun ve planlı bir şekilde, hukuken istisnai olması gereken “tutuklama”nın bir kural haline getirilmesiyle birlikte hapishanelerdeki mevcut yoğunluk daha da vahim boyutlara ulaşmıştır.

Türkiye, Avrupa Konseyi (AK) bünyesindeki ülkelerde bulunan hapishanelerdeki mahpus sayısının ve oranının en yüksek olduğu ülke konumundadır. 26 Haziran 2023 tarihinde yayımlanan 2022 AK Hapishane Nüfuslarına İlişkin Yıllık Ceza İstatistikleri verilerine göre, Türkiye’de her 100 bin kişiden 355’i hapishanelerde bulunmaktadır. Bu oran, AK ülkelerinde ortalama 117’dir. 2020 ve 2023 yıllarında infaz kanunundaki değişiklikler ile birlikte “siyasi mahpuslar ve sadece eleştirel veya muhalif görüşlerini ifade ettiği için alıkonulanlar” dışında son dört yılda yaklaşık 200 bin mahpusun hapishanelerden salındığı görülmeye karşın, tutuklu ve hükümlü sayısı giderek artmaktadır.

Adalet Bakanlığı verilerine göre; 2020 yılında 23, 2021 yılında 32, 2022 yılında 22, 2023 yılında 16 adet çeşitli tiplerde ceza infaz kurumu açılmıştır. Yine Adalet Bakanlığı’nın 2024 yılı performans programına göre; 2024 yılında 12 ceza infaz kurumunun daha açılmasının hedeflenmesi, hapishanelerdeki mahpus sayısının giderek artacağını göstermektedir. Yeni hapishane tipleri açısından değerlendirirsek Adalet Bakanlığı verilerine göre; özellikle 2021 yılından itibaren F ve D tiplerine ek olarak "S Tipi Ceza İnfaz Kurumu", "Y Tipi Ceza İnfaz Kurumu" ve "Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu" adıyla açılan 42 hapishaneyle birlikte toplam hapishane sayısı 402 olmuştur.

Söz konusu yeni tip hapishanelerde mahpusların büyük kısmı tek kişilik hücrelerde, çok azı ise üç kişilik odalarda tutulmaktadır. Hücreler, banyo-tuvalet ve mutfak tezgâhıyla birlikte genellikle 12-13 metrekare büyüklüğünde olup “güneşlik” denilen ve apartman boşluğuna benzeyen boş bir alana açılan pencereler bulunmaktadır. Birinci ve ikinci katlarda bulunan pencereler, demir korkuluk dışında eleğe benzeyen çelik bir ağıla kapatıldığından gökyüzünü görmek mümkün olamamakta, güneş ışığı ve hava akışı dahi engellenmektedir. Hücre pencerelerinin tek olması ve apartman boşluğu gibi bir yere bakması nedeniyle hafif bir gürültünün dahi yankılanarak tüm hücrelere yayılması, süregelen bir gürültü maruziyetine

neden olmaktadır. Kafesi andıran bu pencerelere (güneşlik) hücrelerin içini görecek şekilde kameralar takılmıştır. Ayrıca üç kişilik hücrelerin içerisinde de kamera bulunmaktadır.

Hücre kapıları sadece elektronik olarak açılmak üzere tasarlandığı için, acil durumlarda kapının elektronik aksamında yaşanabilecek herhangi bir sorun nedeniyle mahpusların hücrede kilitli kalmasına yol açabilir. Ayrıca, mahpuslarla iletişimin megafon ve buton ile sağlanması da mekanikleşme/insansızlaştırma yönteminin bir parçasıdır.

Diğer hapishanelerde havalandırma hakkı, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü olanlar dışındaki mahpuslar için sabah sayımında havalandırma kapısının açılması ve akşam sayımında kapatılması şeklinde uygulanırken, kuyu tipi hapishanelerde hücrelerin havalandırmalarının olmaması nedeniyle mahpuslar ortak havalandırma alanlarına tek başlarına götürülmekte ve en fazla 1,5 saat bu haktan yararlanabilmektedirler. Havalandırma 63 metrekare büyüklüğünde olup birbirini gören iki koridorun havalandırması çapraz hizalarda olacak şekilde tasarlanmıştır. Elektrikli tellerle çevrilmiş, tek açık yer olan tavan dahi tellerle kapatılarak adeta bir kafes görünümü oluşturulmuştur. Havalandırma alanının mahpusun hücresi ile direkt ilgili olmaması nedeniyle bu 1,5 saatlik sürede yağmurdan ve güneşten korunma, tuvalet gibi acil ve kişisel gereksinimler karşılanamamakta, havalandırma haklarından yararlanma süreleri azalmaktadır.

Mahpus ve yakınlarının görüşme günlerinin her mahpus için ayrı ve tek olması sosyal izolasyona neden olmaktadır. Fiziksel ve ruhsal sağlığın korunabilmesi için “yeterli, uygun ve değişken dış uyaranlara” mutlak gereksinim vardır. Kuyu tipi hapishanelerde uygulanmakta olan uzun süreli ve kesintisiz izolasyon, insan sağlığı üzerinde geri dönüşümü mümkün olmayan birçok tahribata yol açmaktadır.

İzolasyon, duyuşal/algısal uyaranların azlığı nedeniyle algı/duyu bozukluklarının gelişmesine neden olabilir. Bu durum bazı psikiyatrik hastalıklara yol açabileceği gibi, görme ve işitme duyusunda azalma, yer, zaman, mekân oryantasyon bozuklukları, dikkat ve duyu durum bozuklukları gibi problemlere de yol açar. Psikiyatrik rahatsızlıklar yaratmasının yanı sıra hücre tipi infaz sistemi; kısa, orta ve uzun vadede dar, küçük ve güneş ışığı almayan bir alanda, yeterince hareket edemeden sürdürülen bir yaşama; kas-iskelet sistemi hastalıkları, diyabet, hipertansiyon, kanser başta olmak üzere bedensel hastalıklara neden olmakta, çoğu mahpus hapishanedeki yaşamını ağır hasta olarak sürdürmek zorunda kalmaktadır.

Bu hapishanelerin gerek mimari yapıları gerekse de şehir dışında inşa edilmeleri bir tesadüf değildir. Yerleşim yerlerinden uzak olmalarıyla avukat ve yakınları ile ziyaret ve iletişimlerinin azalması hedeflenmiştir. Unutulmaması gereken bir diğer konu da; kampüs hapishaneleri sadece mahpusların yalnızlaşmasına değil, görev yapan tüm personelin de toplumdan izolasyonuna neden olmaktadır. Lojmanlar, personel çocukları için okul, market gibi birçok gereksinimin kampüs içinde karşılandığı düşünüldüğünde, 24 saat boyunca sadece hapishane personeli ile diyalog kuran, sosyalleşemeyen görevlilerin uzun vadede tükenmişlikle karşılaşacağını öngörmek zor değildir.

Sağlık, hukuk ve insan hakları örgütleri olarak bizler, kuyu tipi hapishanelerin yapımının durdurulmasını ve açılmış olanların kapatılmasını talep ediyoruz. Bu tip hapishaneler yalnızca mahpusların ruhsal, bedensel, sosyal sağlıklarını bozmakla kalmayıp, siyasal erkin tüm toplumsal dinamikleri kontrol, yönetme ve bir cezalandırma biçimi olarak kullanılmaktadır. Öte yandan mahpusların iyilik halini ortadan kaldıran bu hapishaneler, ısrarlı itirazlara karşın ellerinde bedenleri dışında seslerini duyurabilecekleri bir araç kalmadığı düşüncesiyle açlık grevlerine kapı aralaması ve toplumu yaşam hakkı ihlaline varan ihlaller karşı karşıya bırakması sonucunu da doğurmaktadır.

Özellikle siyasi mahpuslar olmak üzere; kuyu tipi olmayan bir cezaevine sevk ya da kuyu tipi hapishanelerin kapatılması talebiyle süresiz açlık grevinde olan ve sağlık durumları kritik olan birçok mahpusun olduğu da bilinmektedir.

İnsan haklarının hukukun üstünlüğü ilkesi ile güvence altına alındığı, adil yargılamanın sağlandığı demokratik bir ülkede ve siyasal bir iyilik halinde yaşamamız durumunda hapsedmenin bir yönetim tekniği olmaktan çıkacağını, herhangi bir hapishaneye dahi gerek kalmayacağını belirtmek istiyoruz.

Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi

Türk Tabipleri Birliği İnsan Hakları Kolu

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

İnsan Hakları Derneği

Özgürlük İçin Hukukçular Derneği

Çağdaş Hukukçular Derneği

Tutuklu ve Hükümlü Aileleri ile Dayanışma Derneği

**Med Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Hukuki ve Dayanışma Dernekleri
Federasyonu**

Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası